27 Οκτωβρίου 2025

«Η χώρα της καρδιάς μου» – Ο Φώτης Κόντογλου «επιστρέφει» στο Άγιον Όρος μέσα από τη νέα έκθεση της Αγιορειτικής Εστίας

/ Γενικά Θέματα / Ειδήσεις και Ανακοινώσεις

Μπορεί μια επίσκεψη σε έναν τόπο να αλλάξει τη ζωή ενός ανθρώπου; Για τον Φώτη Κόντογλου, η πρώτη επαφή με το Άγιον Όρος την περίοδο 1922-1923 υπήρξε το καθοριστικό σημείο στροφής στην πορεία του, καλλιτεχνικά, πνευματικά και υπαρξιακά. Αυτόν ακριβώς τον δεσμό, τη «σχέση καρδιάς» του μεγάλου δημιουργού με την Αθωνική Πολιτεία, φωτίζει η νέα έκθεση της Αγιορειτικής Εστίας με τίτλο «Η χώρα της καρδιάς μου. Ο Φώτης Κόντογλου στο Άγιον Όρος», που φιλοξενείται στον εκθεσιακό της χώρο στη Θεσσαλονίκη και εγκαινιάζεται επίσημα την Κυριακή από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Αν. Τασούλα.

Τεκμήρια της παρουσίας του στην Αθωνική Πολιτεία, σχέδια με μελάνι σε χαρτί,

τέμπερες, αγιογραφίες, επιστολές, εκδοτικό έργο, προσωπικά αντικείμενα και κυρίως αναμνήσεις καρδιάς, καταγράφονται στην έκθεση της Αγιορειτικής Εστίας, δημιουργώντας ένα συναρπαστικό αφήγημα για τη σχέση του Κόντογλου με τον Άθω.

«Όλοι όσοι έχουμε ασχοληθεί με τον Κόντογλου γνωρίζουμε πόσο καθοριστική υπήρξε αυτή η εμπειρία για τον ίδιο», δηλώνει στο Αθηναϊκό/Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων ο διευθυντής της Αγιορειτικής Εστίας, Αναστάσιος Ντούρος. «Πήγε νεαρός, χωρίς να ξέρει τι θα συναντήσει, και βρέθηκε μπροστά στη ζωντανή βυζαντινή τέχνη. Ο ίδιος το περιγράφει σχεδόν συγκλονισμένος: “ Δεν περίμενα να βρω τέτοια ομορφιά μέσα στις εκκλησίες του Αγίου Όρους”», προσθέτει.

Αν και έχουν γίνει πολλές εκθέσεις για τον Κόντογλου, για το έργο και τους μαθητές του, είναι η πρώτη φορά που η εστίαση στρέφεται αποκλειστικά στη σχέση του με το Άγιον Όρος, στη γόνιμη συνάντηση που άλλαξε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόταν την τέχνη και το κάλλος, επηρεάζοντας τη δημιουργία του μέχρι το τέλος της ζωής του, πριν από ακριβώς εξήντα χρόνια.

Από το Παρίσι στην Αθωνική Πολιτεία

Όταν έφτασε στον Άθω, ο Κόντογλου είχε ήδη ολοκληρώσει τις σπουδές του στο Παρίσι και είχε διαμορφώσει μια πολυσχιδή προσωπικότητα -ζωγράφος, συγγραφέας, δημοσιογράφος, αγιογράφος, ένας αληθινός άνθρωπος των τεχνών. Το Άγιον Όρος όμως ανέτρεψε ό,τι ήξερε έως τότε. Εκεί ανακάλυψε τη δύναμη και τη ρυθμική σοφία της βυζαντινής ζωγραφικής, την αυστηρή πνευματικότητα και το βαθύ ήθος των αγιορειτών μοναχών.

Αυτή η ανακάλυψη, «μια έκρηξη», όπως λέει ο κ. Ντούρος, έγινε το θεμέλιο της προσωπικής του αναγέννησης. «Καταλαβαίνει τι είναι το Άγιον Όρος, τι είναι η τέχνη που βρίσκεται κρυμμένη εκεί, καταλαβαίνει πολύ καλά τη ζωή των μοναχών. Γράφει κείμενα γύρω από αυτήν, κι όλο αυτό τον επηρεάζει τόσο βαθιά ώστε τον ακολουθεί έως το τέλος», επισημαίνει ο διευθυντής της Αγιορειτικής Εστίας.

Από τότε ο Κόντογλου υιοθετεί τη βυζαντινή τέχνη, την οποία -όπως ο ίδιος έλεγε, δεν την αντιγράφει, αλλά τη διερμηνεύει. «Το 1923 έκανε μια έκθεση με έργα από το Άγιον Όρος στη Μυτιλήνη και την επόμενη χρονιά την παρουσίασε στην Αθήνα. Κυκλοφόρησε μάλιστα ένα λεύκωμα εν είδει φακέλου, με τίτλο “ Η τέχνη του Άθω”, που περιλάμβανε σχέδια από τοιχογραφίες και φορητές εικόνες που αντέγραψε

εκεί», εξηγεί ο κ. Ντούρος.

Αυτά τα σχέδια, δανεισμένα σήμερα από την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους - στην οποία τα είχε δωρίσει με την υπογραφή του, αντιπαραβάλλονται στην έκθεση δίπλα στα αυθεντικά έργα των αγιορειτών αγιογράφων. «Έτσι ο θεατής μπορεί να συγκρίνει το πρωτότυπο και τη διερμηνεία του Κόντογλου και να δει πόσο διαφορετικά δούλεψε. Δεν έκανε μια στυγνή αντιγραφή, έκανε κάτι ζωντανό, κάτι βαθύτατα προσωπικό», σημειώνει χαρακτηριστικά ο διευθυντής της Αγιορειτικής Εστίας.

Σπάνια τεκμήρια και άγνωστες ιστορίες

Η έκθεση συγκεντρώνει πολύτιμα τεκμήρια ζωής και μνήμης, όπως επιστολές του καλλιτέχνη με τον μοναχό Ισίδωρο στα Καυσοκαλύβια, αποσπάσματα από τα βιβλία του, αλλά και έργα που παρουσιάζονται για πρώτη φορά στο κοινό.

Ανάμεσά τους, η συγκλονιστική εικόνα του Αγίου Νεκταρίου (1963), πιθανότατα η πρώτη που φιλοτεχνήθηκε μετά την αγιοκατάταξη του Αγίου, έργο που έγινε πρότυπο για τους μεταγενέστερους αγιογράφους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και η ελαιογραφία- πορτρέτο του μοναχού Ζαχαρία. «Ο Ζαχαρίας ζωγράφιζε με τη ναζαρινή τεχνοτροπία και αμφισβητούσε τον Κόντογλου. Εκείνος, για να τον πείσει ότι μπορεί να δουλέψει και με “ δυτικό” τρόπο, του έκανε το πορτρέτο του σε ελαιογραφία. Το αποτέλεσμα τον συγκλόνισε, και σύντομα ο ίδιος ο Ζαχαρίας στράφηκε στη βυζαντινή παράδοση», αποκαλύπτει ο κ. Ντούρος.

Ένας αναγεννητής της βυζαντινής τέχνης

Η συμβολή του Κόντογλου υπήρξε ανυπολόγιστη. Σε μια εποχή όπου ακόμη και στο Άγιον Όρος επικρατούσε η ρωσο-ναζαρινή τεχνοτροπία, εκείνος στάθηκε πρωτοπόρος της επιστροφής στη γνήσια βυζαντινή ζωγραφική. Με τα έργα του, τα κείμενα και τους μαθητές του -από τον Γιάννη Τσαρούχη έως τον Ράλλη Κοψίδη, καθιέρωσε εκ νέου τη βυζαντινή τέχνη ως ζώσα πνοή της Ορθοδοξίας.

Η έκθεση παρουσιάζει ακόμη, σε φυσικό μέγεθος, την τοιχογραφία από το σπίτι

του, όπου ο Κόντογλου ζωγράφισε τον εαυτό του και την οικογένειά του πλαισιωμένους από τις μορφές που τον ενέπνευσαν: τους αγιορείτες ζωγράφους Πανσέληνο, Θεοφάνη τον Κρητικό και Φράγκο Κατελάνο. «Στο ίδιο του το σπίτι, εκεί που ήταν απολύτως ελεύθερος να επιλέξει τι θα απεικονίσει, τοποθέτησε δίπλα του τους αγιορείτες δασκάλους του. Αυτό δείχνει πόσο βαθιά τους είχε ενσωματώσει μέσα του», τονίζει ο Αναστάσιος Ντούρος.

Ένα ταξίδι καρδιάς

«Η χώρα της καρδιάς μου» δεν είναι μια συνηθισμένη αναδρομική έκθεση. Είναι ένα πνευματικό ταξίδι στην καρδιά ενός δημιουργού που είδε στο Άγιον Όρος όχι μόνο μια πηγή καλλιτεχνικής έμπνευσης, αλλά και έναν δρόμο ζωής. «Θέλουμε ο επισκέπτης να καταλάβει ότι μια μόνο επίσκεψη, όταν η ψυχή είναι ανοιχτή, μπορεί να αλλάξει τα πάντα. Ο Κόντογλου πήγε στο Άγιον Όρος και βγήκε από εκεί άλλος άνθρωπος. Από τότε, η βυζαντινή τέχνη έγινε ο τρόπος του να βλέπει τον κόσμο», τονίζει ο κ. Ντούρος.

Η έκθεση, που πραγματοποιείται με τη συνεργασία της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους, της Ιεράς Μονής Γρηγορίου, της Ιεράς Σκήτης Αγίας Τριάδος Καυσοκαλυβίων, της Εθνικής Πινακοθήκης, του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου, της Βιβλιοθήκης της Βουλής και πολλών ακόμη φορέων, είναι ένα αφιέρωμα στον άνθρωπο που αναγέννησε τη βυζαντινή ζωγραφική και στην πνευματική γη που τον μύησε στην τέχνη της αιωνιότητας.

Οἱ τέσσερεις Ἄνεμοι ζωγραφισμένοι
στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγιοσωρίτισσης
Ἀκρωτήρι τῆς Κύπρου μαζὶ μὲ τὴν θάλασσα
καὶ μὲ τὰ θαύματα τῆς Ἀποκάλυψης.

Πηγή: ΑΠΕ – ΜΠΕ/ Βαρβάρα Καζαντζίδου